

Nr 27.

Ankom till riksdagens kansli den 19 april 1921 kl. 6 e. m.

Utlåtande, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående fortsatt befrielse för riksbanken under viss tid från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld jämte en i ämnet väckt motion.

I en till riksdagen den 4 mars 1921 avlåten, till bankoutskottet den 9 samma månad hänvisad proposition nr 122 har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden för samma dag, föreslagit riksdagen medgiva, att riksbanken må för tiden från och med den 1 april till och med den 30 september 1921 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill giva anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.

I ett över nämnda proposition avgivet, den 10 mars 1921 dagtecknat utlåtande nr 21 anförde bankoutskottet, att utskottet, med hänsyn till den korta arbetstid, som stode utskottet och riksdagen till buds före påsk, ansett sig för det dåvarande endast böra föreslå, att den riksbanken medgivna befrielsen från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld erhöles förlängd giltighet till den 1 nästkommande maj.

Riksdagen fattade beslut i överensstämmelse med utskottets hemställan. Den riksbanken medgivna befrielsen från skyldigheten att inlösa av banken utgivna sedlar med guld upphör sålunda med utgången av april månad.

I sitt ovan omförmälda utlåtande förklarade sig utskottet tillika

Bihang till riksdagens protokoll 1921. 8 saml. 22 häft. (Nr 27).

vilja framdeles till riksdagen inkomma med förslag i ämnet, avseende tiden efter ovanberörda den 1 maj.

Kungl. Maj:ts förslag är, såsom av åberopade statsrådsprotokollet framgår, föranlett av en utav fullmäktige i riksbanken till Kungl. Maj:t ingiven skrivelse av den 5 februari 1921, däri fullmäktige hemställt, att Kungl. Maj:t måtte i proposition till riksdagen föreslå, att riksbanken under tiden från och med den 1 april till och med den 30 september 1921 befrias från skyldigheten att inlösa sina sedlar med guld. Över denna framställning, mot vilken fullmäktige i riksgäldskontoret förklarar sig icke hava något att erinra, har ekonomiska rådet den 16 februari 1921 avgivit utlåtande och därvid, under hänvisning till ett av rådet den 20 december 1920 avgivet yttrande i fråga om målet för Sveriges valutapolitik, tillstyrkt bifall till fullmäktiges i riksbanken förslag.

Beträffande innehållet i de här berörda framställningarna tillåter sig utskottet hänvisa till propositionen.

Departementschefen har för egen del anfört:

*Departements-
chefen.*

»Det ligger i öppen dag, att det är ett önskemål av högsta vikt, att penningvärdet ju förr dess hellre ånyo stabiliseras. I allmänhet är man ense om, att för uppnåendet av detta mål de länder, som frångått en effektiv guldmyntfot, böra återgå därtill. I denna riktning har Brysselkonferensen uttalat sig. Vad Sveriges valutapolitik angår hava såväl 1920 års finanssakkunniga och ekonomiska rådet som ock min företrädare i ämbetet utgått från den förutsättningen, att ett återvändande för Sveriges del till effektiv guldmyntfot bör eftersträvas. Även jag delar meningen om önskvärdheten av att guldmyntfoten återställles, så snart detta lämpligen kan ske.

Emellertid är, på sätt ekonomiska rådet jämväl framhåller, guldets eget värde för närvarande underkastat starka växlingar, såsom framgår särskilt av varuprisernas fluktuationer i Amerikas Förenta Stater. De undersökningar, som vidtagits rörande varupriserna giva dessutom — säger rådet — vid handen, att ett starkt och oenhetligt prisfall för närvarande pågår i flertalet länder. Under dylika förhållanden kan enligt rådets mening en värderelation mellan den svenska kronan och guldets icke med utsikt till framgång fixeras, och ovissheten om den kommande utvecklingen gör det icke heller möjligt att förutsäga, när härutinnan gynnsammare förhållanden kunna anses föreligga. Rådet anser sålunda, att en stabilisering av varupris- och arbetslönenivåerna såväl i Sverige som i länder med effektiv guldvaluta bör avvaktas, innan en övergång till guldmyntfot sker.

Enär en övergång till effektiv guldmyntfot, innan guldets värde i förhållande till varor erhållit nödig stabilitet, är förenad med konsekvenser, som delvis icke kunna överblickas, och det synes omöjligt att i närvarande stund vinna garantier för att en nu fastställd guldparitet under alla omständigheter skulle kunna upprätthållas, så anser jag i likhet med ekonomiska rådet, att tills vidare alltjämt en avvaktande ståndpunkt bör intagas. Jag förutsätter dock härvid, att valutapolitiken allt fortfarande bedrives sålunda, att den svenska kronans värde i förhållande till guld icke nedgår utan tvärtom — såvida detta under ett bestämt men varsamt handhavande av till buds stående medel visar sig möjligt — i görligaste mån höjes. Målet måste emellertid vara att, så snart förhållandena tillåta det, återställa en fast guldparitet för den svenska valutan.

Redan förut har påpekats angelägenheten av att utvecklingen på penningväsendets område ej blott hemma utan även i utlandet följes med uppmärksamhet. Jag tillåter mig härutinnan att hänvisa till det uppdrag av denna innebörd, som i förutberörda skrivelse av den 5 februari 1921 av dåvarande departementschefen lämnats åt ekonomiska rådet. Till äventyrs förtjänar det att tagas under övervägande, huruvida icke, när tiden därför kan anses vara inne, i förevarande fråga ett samarbete bör komma till stånd med sådana länder, vilkas ställning till spörsmålet om guldmyntfoten är ungefär överensstämmande med vår. Syftmålet härmed skulle vara att söka ernå viss samstämmighet med avseende å eventuellt blivande åtgärder i riktning mot guldmyntfotens återställande.

Av den uppfattning beträffande valutafrågans nuvarande läge, varåt jag här givit uttryck, följer, att enligt min mening tiden ännu icke är kommen för återupptagande av riksbankens skyldighet att inlösa sina sedlar med guld, utan att den riksbanken medgivna befrielsen från guldinlösningsplikten bör erhålla förlängd giltighet. Mot bankofullmäktiges förslag att bestämma tidsfristen att gälla till och med den 30 september 1921 har jag ingen erinran.»

Vidare har till utskottets behandling hänvisats en inom första kammaren av herr *Asplund* väckt motion, nr 185, om vidtagande av åtgärder i syfte att återställa den svenska valutans guldparitet. Emellertid har med första kammarens protokollsutdrag för den 16 innevarande april till utskottet överlämnats en av motionären inlämnad skrivelse, däri denne på grund av vissa skäl förklarar sig icke längre hava anledning vidhålla det i motionen framställda yrkandet. I följd härav

Motion I:185.

har utskottet icke ansett erforderligt avgiva yttrande över förenämnda motion.

Utskottet.
Återgång till
guldmyntfot.

Enligt den uppfattning, som kommit till uttryck i såväl 1920 års finanssakkunnigas som ekonomiska rådets uttalanden beträffande det svenska penningvärdets framtida ordnande, bör Sverige, så snart förhållandena det medgiva, återgå till guldmyntfot. Till denna uppfattning har också departementschefen uttalat sin anslutning.

Då guldmyntfotsystemet tidigare vunnit allmän användning, har detta huvudsakligen skett därför, att guldets enligt erfarenheten visat sig besitta ett för mera avsevärd tid relativt stabilt värde och vara väl ägnat att begagnas som internationell värdemätare. Genom präglingfriheten, sedelinlösningsskyldigheten och den fria guldhandeln är det vid guldmyntfotsystem möjligt att upprätthålla ett fast värdeförhållande mellan guld och sedlar, varigenom icke blott växelkursernas fluktuationer kunna hållas inom mycket trånga gränser utan även objektiva normer fastställas för handhavandet av sedelutgivningsrätten. Såvitt den hittillsvarande erfarenheten givit vid handen kunna samtliga dessa fördelar, vilka för upprätthållande av ett sunt näringsliv äro av fundamental betydelse, blott vinnas genom att penningväsendet ordnas på grundval av ett på guld uppbyggt myntsysteem. Utskottet ansluter sig också för sin del till den meningen, att åter en övergång till effektiv guldmyntfot bör ske, så snart detta låter sig göra.

Guldets
växlande
värde.

Genom guldmyntfotens återställande ernås emellertid blott, att den svenska kronan erhåller ett fast värde i förhållande till guldets. Däremot kan på denna väg icke vinnas en verklig stabilisering av penningvärdet inom landet, respektive av den inhemska allmänna prisnivån, enär den svenska kronan vid återgång till guldmyntfot blir beroende av guldets egna växlingar i värde. Före kriget försiggingo förskjutningarna i guldets värde endast långsamt och växlingar mellan ett stigande och fallande guldvärde förekommo endast efter en längre tids förskjutning i endera riktningen. Med de omvälvningar i mynt- och penningväsendet, som inträffat under kriget, har guldets värde emellertid fallit mycket avsevärt. Under senaste år har därefter i stort sett en viss stegring av guldvärdet åter inträtt, men denna stegring har samtidigt varit förenad med växlingar på relativt mycket korta tidsperioder. Dessa förskjutningar och växlingar i guldvärdet äro liksom beträffande varje annan vara bestämda av förhållandet mellan tillgång och efterfrågan. Liksom tidigare torde guldets framtida värde ävensom växlingarna däri komma att i huvudsak bliva beroende

icke blott av produktionen och den industriella konsumtionen av guld utan därjämte — och sannolikt i vida väsentligare grad — av guldets blivande ställning och användning i mynt- och penningeväsendet i olika länder. Vilka växlingar, som guldets värde i den närmaste framtiden till följd av dessa samverkande faktorer kan bli underkastat, är för närvarande omöjligt att förutse. Så mycket torde dock vara säkert, att guldets värde ännu kan komma att underkastas mycket avsevärda förändringar, innan de ekonomiska förhållandena hunnit stabiliseras. Särskilt förefaller detta sannolikt, för den händelse Brysselkonferensens mening till en allmän övergång till effektiv guldvaluta vinner efterföljd. I alla händelser kan guldets värde näppeligen återvinna sin forna stadga, förrän åtminstone ett flertal mera betydande länder förskaffat sig betingelser för att ånyo kunna tillämpa guldmyntfotsystemet och under alla omständigheter kan guldets icke dessförinnan återvinna sin betydelse som internationell värdeomätare. Om Sverige därför för närvarande skulle återinföra en effektiv guldvaluta skulle — för den händelse en dylik åtgärd i övrigt vore möjlig att genomföra — därmed följä, att prisnivån i Sverige tillsvidare alltjämt bleve beroende av den osäkerhet, som för närvarande vidlåder guldets eget värde. En omedelbar och fullständig återgång till effektiv guldvaluta synes därför under nuvarande förhållanden redan av detta skäl utesluten.

Inför utskottet har det ifrågasatts, att riksbanken omedelbart borde åläggas att utlämna exportfritt guld efter visst fastställt högre pris än det lagfästa, det vill säga 2,480 kronor per kilogram fint guld, eller att till motsvarande kurs tillhandahålla dollarväxlar. Det väsentliga syftet med en sådan åtgärd skulle vara att förhindra den möjlighet till en ny prisstegring, som på vissa håll anses ligga däri, att sedelcirkulationen icke minskats i den omfattning, som på grund av prisfallet varit att vänta. Utskottet håller före, att faran för en ny prisstegring, under förutsättning av en återhållsam statsfinansiell hushållning och en klok valutavård, för närvarande näppeligen torde vara aktuell.

Men även om denna fara skulle tillmätas mera avgörande betydelse, är det med nuvarande osäkerhet rörande det verkliga värdet förhållandet mellan guld och sedlarna omöjligt att fixera ett visst högsta pris på guld i svenska kronor. En dylik föreskrift skulle därför innebära ett experiment efter mer eller mindre godtyckliga utgångspunkter, vilket isynnerhet i nuvarande ömtåliga läge kunde medföra svårbedömliga följder. Dessutom har från visst håll uppmärksamheten fästs därpå, att införande av en partiell guldmyntfot lätteligen kan leda därhän att ett fortsatt höjande av den

Vissa ifrågasatta åtgärder för övergång till guldmyntfot.

svenska kronans köpkraft omöjliggöres. Enligt utskottets mening finnes för närvarande varken anledning till eller förutsättningar för att vidtaga några åtgärder av angivet slag.

Lika litet har utskottet funnit anledning att biträda sådana åtgärder, varigenom det redan på förhand bestämdes, att guldmyntfotens återinförande skulle företagas vid viss på förhand angiven tidpunkt. Varje förslag i denna riktning förutsätter nämligen å ena sidan, att möjlighet finnes för uppgörande av en bestämd plan för det ekonomiska återställelsearbetet, och å andra sidan att säkra och effektiva medel stå till förfogande för genomförande av en dylik plan.

Utskottet håller före, att ingendera av dessa förutsättningar äro för handen. Även om en allmän plan för det ekonomiska återställelsearbetet på förhand kunde uppgöras, kommer densamma att ständigt behöva ändras och omläggas, icke minst därför att vårt land såsom medlem av det stora världshushållet är beroende av förhållandena i övriga länder. Mer än eljest är det nuvarande tidsläget behärskat av en allmän osäkerhet på alla områden, politiskt lika väl som socialt och ekonomiskt. Vid uppgörande av en allmän plan även blott för den närmaste framtidens finanspolitik kan det därför icke undvikas, att ingen eller högst ofullständig hänsyn blir tagen till förhållanden, vilka senare kunna visa sig vara av väsentlig betydelse. På sätt utskottet nedan närmare får tillfälle ådagalägga äro jämväl de medel, som stå till buds för fullföljande av en plan för penningvärdets höjande till sin verkan och användbarhet i avsevärd mån begränsade. I nära anslutning till Brysselkonferensens uttalande förmenar utskottet sålunda, att det för närvarande är omöjligt att säga, när tidpunkten är inne för vårt lands vidkommande att återgå till sin tidigare effektiva guldmyntfot.

Ej heller har utskottet för sin del ansett tillrådligt, att föreskrifter nu lämnas om sedelinlösningens återupptagande och guldexportförbudets hävande, för den händelse dollarkursen skulle närma sig sin tidigare guldparitet. Icke minst under senaste tid har erfarenheten visat, att växelkurserna äro utsatta för mer eller mindre tillfälliga inflytelser, varigenom de noterade kurserna ingalunda utgöra ett riktigt uttryck för det jämviktsläge, som är betingat av de ekonomiska förhållandena i in- och utlandet. Särskilt har det på många håll ansetts, att den nuvarande noteringen av dollarkursen på grund av dylika tillfälliga inflytelser är för låg.

Så länge ett dylikt läge fortbestår, saknas varje möjlighet att angiva, vid vilken paritet det erforderliga jämviktsläget förefinnes, och varje förhastat ingripande synes därför icke blott lönlöst utan jämväl

ägnat att bliva för vårt land ödesdigert. Var detta jämviktsläge befinner sig kan enligt utskottets mening endast konstateras på erfarenhetens väg, och detta kan endast ske, sedan de ekonomiska förhållandena visat tydliga tecken att hava återvunnit en viss grad av inre stadga och fasthet. När detta blir fallet är för närvarande omöjligt att förutsäga och *det saknas därför anledning att redan nu upptaga till övervägande vid vilken tidpunkt en återgång till effektiv guldmyntfot för vårt vidkommande kan företagas.*

För bedömande av frågan när och huruledes Sverige skall kunna återgå till effektiv guldmyntfot synes det redan nu vara av vikt att överväga spörsmålet, huruvida Sverige före något större land i Europa ensamt kan upptaga sedlarnas inlösning med guld. Såsom ovan framhållits, kan en återgång till guldmyntfot icke äga rum, förrän de ekonomiska betingelserna härför äro för handen, vilket bland annat förutsätter förefintligheten av ett stadgat värdeförhållande mellan guld och sedlar. Men även under dylika omständigheter är det icke uteslutet, att en återgång till effektiv guldvaluta kan medföra betänkliga konsekvenser. För den händelse i detta läge ett verkligt guldmyntfotsystem återinföres, är det visserligen, teoretiskt sett, att förvänta, att växelkurserna i de europeiska länderna dels på svenska kronor dels också på dollars, respektive de svenska växelkurserna på dessa länder och Amerikas Förenta Stater böra komma att inställa sig på sådant sätt, att en betalning till sistnämnda land med lika fördel kan ske vare sig direkt eller över annat land som också över Sverige. En dylik utjämning av växelkurserna torde emellertid i praktiken komma att ställa sig delvis annorlunda. I första hand förutsätter nämligen en sådan utjämning, att växelarbitraget olika länder emellan arbetar fullt fritt, med tillräckliga medel och utan för stora riskmoment. Denna förutsättning är emellertid ännu icke för handen. Det är därför icke otänkbart, att sådana differenser kunna uppkomma mellan växelkurserna, att den svenska riksbankens tillgångar av dollars och guld komma att från tid till annan utsättas för starka påfrestningar. Men därjämte fordras än ytterligare, att riksbanken är i tillfälle att fullt effektivt reglera alla fria valutor. Även om detta till varje tidpunkt vore möjligt, vilket dock långt ifrån är fallet, torde med en dylik reglering av dessa växelkurser i alla händelser dock icke kunna undvikas, att betydande kursväxlingar härigenom komma att uppstå, vilket i synnerhet för export- och importhandeln skulle medföra än mera osäkerhet och oberäknelighet än vad för närvarande är fallet.

Guldmyntfotsystemets införande i Sverige och utlandet.

Vidare är det under ovan nämnda förutsättningar ej heller otänkbart, att europeiska gäldenärer, som hava att verkställa likvider i Förenta Staterna genom att begagna kredit i Sverige eller genom att vid fördelaktiga tillfällen överföra tillgodohavanden till Sverige, sätta sig i stånd att vid likvidens fullgörande draga fördel av det fasta värdeförhållandet mellan svensk och amerikansk valuta. Som en omedelbar följd av dylika transaktioner kan framkallas en export av riksbankens guldfoorråd med därav följande rubbningar i det inhemska penning- och kreditväsendet. De olägenheter, som härigenom tid efter annan kunna uppkomma för det svenska näringslivet, torde icke kunna förbises. Skall Sverige dessutom bland de första länderna i Europa återgå till en effektiv guldvaluta, kräver detta, att en fullt fri guldmarknad, liknande den, som före världskriget förefanns i England, kan upprättas och vidmakthållas. Härför kräves emellertid ekonomiska förutsättningar, innefattande bl. a. en ställning som internationell fordringsägare och förefintligheten av en internationell fondmarknad, vilka vårt land icke besitta. Redan av dessa skäl är Sveriges handlingsfrihet vid återinförande av guldmyntfot i hög grad begränsad.

Såsom än mera avgörande kommer emellertid härtill, att guldets eget värde av ovan angivna skäl icke kan tänkas uppnå erforderlig stadga, förrän penningväsendet, åtminstone i ett flertal större länder, ordnats efter guldmyntfotsystem.

Det torde sålunda vara tvivel underkastat, huruvida vårt land, även när tiden därtill är inne, ensamt för sig vare sig bör eller kan övergå till effektiv guldvaluta. I överensstämmelse med denna allmänna uppfattning vill utskottet uttala sin anslutning till den av departementschefen framkastade tanken om önskvärdheten därav, att, innan frågan om en definitiv återgång till guldmyntfot framdeles upptages, ett samarbete om möjligt bör komma till stånd med sådana länder, vilkas ställning till spörsmålet om guldmyntfoten är ungefär överensstämmande med vårt, i syfte att härigenom söka ernå viss samstämmighet med avseende å eventuellt blivande åtgärder i riktning mot guldmyntfotens återställande.

Valuta-
frågans för-
ändrade läge.

Enligt den av 1920 års finanssakkunniga i betänkande den 6 augusti samma år företrädde uppfattningen, bör såsom närmaste mål för den svenska valutans framtida ordnande uppställas dess återförande till lagstadgad guldparitet. Denna uppfattning har framgått som en medelväg mellan tvenne ytterlighetsmeningar, av vilka den ena avsåg en stabilisering av dåvarande penningvärde och prisnivå och den andra en återgång till förhållandena före krigets utbrott. I anslutning till

denna allmänna uppfattning har den övervägande majoriteten av de sakkunniga ansett sig böra förorda ett varsamt successivt höjande av penningvärdet, respektive nedbringande av prisnivån, så långt omständigheterna det medgiva, utan att de därför nödvändiga åtgärderna framkalla svårare rubbningar i vårt ekonomiska liv.

Sedan detta uttalande gjordes har emellertid ett kraftigt och brådstörtat prisfall inträffat. Icke desto mindre saknas dock alltså de ekonomiska förutsättningarna för en återgång till guldmyntfot vid den lagstadgade pariteten efter nuvarande guldvärde. Härigenom har frågan om vår framtida valutapolitik kommit i ett nytt läge. Det måste därför enligt utskottets mening ånyo upptagas till övervägande, i vad mån ett program för denna politik, även inom den av 1920 års finanssakkunniga sålunda angivna ramen, överhuvud är möjligt att uppställa.

Till en början torde härvid böra erinras därom, att prisfallet i Sverige enligt föreliggande indexberäkningar för tiden juni 1920 till och med februari 1921, procentuellt räknat, varit ungefär lika stort som det i Amerikas Förenta Stater. Givetvis kunna dessa indexberäkningar icke tillmätas någon större grad av tillförlitlighet rörande prisfallets omfattning och dess betydelse för de relativa produktionskostnaderna i olika länder. Så mycket torde dock med säkerhet därav kunna slutas, att — om det amerikanska prisfallet antages hava nått sin botten — den svenska prisnivån fortfarande måste sänkas mycket avsevärt, innan en stabilisering av det svenska penningvärdet vid lagstadgad guldparitet kan inträda. Under sådana omständigheter synes det därför med hänsyn till här föreliggande spörsmål vara av största vikt att söka klarlägga i första hand, huruvida tillräckligt och allsidigt verkande medel stå till förfogande för att i Sverige åstadkomma ett dylikt prisfall, vidare vilka ekonomiska och sociala verkningar det nuvarande prisfallet medfört, ävensom, med ledning härav, vilka verkningar ett nytt prisfall kan förväntas utlösa, samt slutligen huru långt en planmässigt genomförd deflationspolitik, i den mån denna är möjlig att genomföra, med hänsyn till samhällets gemensamma intressen kan fortsättas.

Enligt en allmänt gängse uppfattning är diskontopolitiken det verkssammaste medlet för att reglera och stabilisera penningvärdet. Därjämte är diskontopolitiken det enda medel, som kan tillmätas särskild betydelse, för den händelse icke artificiella och till sina verkningar obero- räkneliga medel skola komma till användning.

Diskontopolitikens verkningsskrets är emellertid begränsad, och dess effektivitet kan under olika förutsättningar förändras. Genom växelkur-

Diskonto-
politiken.

sernas fluktuationer, den fria guldhandelns hämmande samt nu rådande begränsning i den fria internationella kreditgivningen har diskontopolitiken i stort sett förlorat sin förmåga att draga utländskt kapital in i landet. För det inhemska näringslivets vidkommande utövar diskontot en omedelbar verkan blott på den på kort tid löpande kreditgivningen, medan dess inverkan på kapitalmarknaden endast är medelbar. Dessutom har diskontopolitikens effektivitet i avsevärd grad förminskats genom den bundenhet, som det moderna organisationsväsendet skapat inom näringslivets olika områden. Diskontot är sålunda för närvarande endast en bland många andra på penningvärdet inverkan faktorer och dess inverkan är därjämte till omfattning och styrka i avsevärd mån beskuren. Det måste sålunda konstateras, att diskontopolitiken varken är ett tillräckligt effektivt eller ett under alla förhållanden användbart medel för genomförande av en planmässig deflationspolitik. Redan häri ligger enligt utskottets mening en viss begränsning i möjligheten att uppställa ett allmängiltigt mål för en framtida valutapolitik.

Ifrågasatt in-
dragning av
viss del av
den ute-
löpande se-
delmängden.

Såsom ett annat medel för åstadkommande av en allmän pris-sänkning har blivit ifrågasatt en successiv indragning av den utelöpande sedelmängden.

I proposition nr 123 har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen medgiva, att riksbanken må för tiden till den 1 mars 1922 begagna den i § 6 andra stycket av lagen för Sveriges riksbank den 22 maj 1897 omförmälda rätten att utgiva sedlar till ett belopp av högst etthundratjugufem miljoner kronor utöver vad som är medgivet i första stycket av samma paragraf. Såsom i propositionen anföres, bör denna fråga upptagas till behandling i samband med övriga till valutavården hörande spörsmål. Under hänvisning till utskottets utlåtande nr 28 med särskilt förslag i anledning av nämnda proposition vill utskottet i detta sammanhang beträffande sakfrågan anföra följande.

Otvivelaktigt torde vara, att en successiv indragning av den utelöpande sedelmängden åtminstone för viss tid är ett verksamt medel att begränsa rörelsens tillgång på omsättningsmedel och därigenom innebära en möjlighet att sänka den allmänna prisnivån. Om emellertid de ekonomiska förutsättningarna för en dylik begränsning av rörelsemedlen icke äro för handen, måste en sådan åtgärd komma att verka som en på konstlad väg företagen skärpning av den redan förut förefintliga kreditbegränsningen. Genomföres därför under sådana förhållanden en successiv sedelindragning, torde det icke kunna undvikas, att alldeles oförutsebara konsekvenser av vittgående ekonomisk och social innebörd

kunna framkallas. Genomförandet av en planmässig sedelindragning är sålunda beroende därav i vilken utsträckning rörelsen själv kan förmå minska sitt behov av omsättningsmedel. Denna verkan kan emellertid för riksbankens vidkommande endast åstadkommas i mera begränsad omfattning, enär — såsom ovan närmare har utvecklats — de medel, som härför stå riksbanken till buds, icke äro tillräckligt allsidiga och effektiva. Om därför en successiv sedelindragning företoges, skulle det kunna inträffa, att riksbanken på grundval av inflytelser, varöver den ej råder, blir nödsakad att öka sin sedelutgivningsrätt vare sig detta kommer att ske genom inköp av guld eller på annat sätt. Det kan ej heller bortses därifrån, att en av riksbankens huvuduppgifter är att till den av marknadsläget betingade räntesatsen möjliggöra för näringslivet att få sitt legitima kreditbehov tillfredsställt. Då därjämte riksbanken vid senaste kvartalsskifte varit föranledd att taga i anspråk cirka 37 miljoner kronor av den extra sedelutgivningsrätten, finner utskottet för sin del det icke tillrådligt, att en på konstlat sätt och efter mer eller mindre godtyckliga grunder verkställd indragning av den utelöpande sedelmängden kommer till stånd.

I likhet med vad utskottet vid tidigare tillfällen i denna fråga uttalat, vill utskottet jämväl nu framhålla, att man för övrigt med visshet torde kunna utgå därifrån, att den extra sedelutgivningsrätten icke kommer att begagnas i större utsträckning än som är oundgängligen nödvändigt, och först sedan andra utvägar anlitats till motverkande av sedelcirkulationens ökning.

Det nuvarande prisfallet är internationellt och kan i stort sett betraktas som en reaktion mot den under krigsperioden inträdda prisstegringen. Utom på den förda diskontopolitiken och kreditbegränsningen torde prisfallet i Sverige huvudsakligen bero dels på internationella inflytelser, dels också på den psykologiska inverkan, som varje väntat, mera långvarigt prisfall måste framkalla.

Deflationens
ekonomiska
och sociala
verkningar.

För den nuvarande situationen inom näringslivet är en högst omfattande kapitalbrist det mest utmärkande särdraget. Denna kapitalbrist har ökats därigenom, att produktionen, särskilt av varor med naturlig avsättning på utlandet, har sjunkit och konsumtionen, främst av från utlandet importerade varor, har vuxit. Det hittillsvarande prisfallet har därjämte väsentligt hastigare och kraftigare gjort sig gällande i grosshandeln än å arbetsmarknaden. Med konjunkturuomslagets inträdande ha konsumenter i avvaktan på lägre priser övergått till att täcka endast sina mest nödvändiga behov. Avsättningen har minskats och inför ut-

sikterna av ett fortsatt prisfall hava producenterna inskränkt eller nedlagt driften. Härvid har särskilt exportindustrien drabbats synnerligen tungt även genom den i vårt land alltför låga noteringen å utländska valutor. Resultatet av dessa förhållanden har blivit, att produktionen ytterligare stagnerat eller avtagit. Å andra sidan har köpkraften för konsumtionsvaror visserligen minskats men icke i samma grad, som produktionen avtagit. Med den växande driftsinskränkningen har därjämte måst igångsättas helt och hållet improduktiva eller först efter lång tid produktiva nödhjälpsarbeten, varigenom konsumtionen åtminstone i viss mån upprätthållits utan att dock täckas av motsvarande inhemsk produktion.

I anslutning härtill kunna de ekonomiska och sociala verkningarna av det hittillsvarande priset i huvudsak sammanfattas på följande sätt. Produktionen har avtagit, företagsverksamhetens räntabilitet har minskats, alla kapitalvärden hava reducerats och kapitalanskaffningen för produktiva företag har försvårats, företagarelsen har inför utsikten av ytterligare prisfall gripits av modlöshet, kreditbegränsningen har minskat köpkraften och skärpt priset, driftsinställelserna ha ökat i antal och omfattning, konkurser och betalningsinställelser äro i stigande, arbetslösheten har vuxit och givit anledning till anordnande av mer eller mindre improduktiva nödhjälpsarbeten; den med deflationen följande reduktionen av arbetslönerna, har förorsakat omfattande arbetsstrider och konsumtionen särskilt av industri- och produktionsartiklar har minskats. I stort sett har sålunda priset medfört fördröjd varuomsättning och minskad kapitalbildning, varmed följer, att det ekonomiska framåtskridandet hämmats och det allmänna väståndet blivit tillbakasatt.

Huruvida ett fortsatt prisfall, åstadkommet genom inflytelser från utlandet eller framkallat av en begränsad kreditgivning, även framdeles skall åstadkomma samma verkningar, därom torde för närvarande ingen bestämd åsikt kunna uttalas. Men det synes antagligt, att, för den händelse de tidigare för handen varande förutsättningarna förbliva oförändrade d. v. s. om priset fortfar under fortsatt kapital- och kreditbrist och om varupriserna i grosshandeln falla hastigare än de förnämsta produktionskostnaderna, en mer eller mindre analog upprepning av de hittills iakttagna verkningarna kommer att visa sig. *Med kännedom dels om det ytterst svåra läge, vari det svenska näringslivet för närvarande befinner sig, dels också om det närvarande tillståndet på arbetsmarknaden, kan i dylikt fall en fortsatt deflation näppeligen under längre tid uthärdas.*

Med vilka medel och under vilka förutsättningar deflationen ännu genomföres, synes stor sannolikhet tala därför, att alla samhällsgrupper, ehuru kanske i olika grad och i olika omfattning, komma att drabbas av densamma ekonomiska och sociala verkningar. Det torde därjämte icke kunna undvikas, att en sådan deflation måste försiggå stötvist och oregelbundet, varigenom rubbningarna och slitningarna på det sociala området komma att skärpas. Under dylika omständigheter är det uppenbart, att, om samhällets motståndskraft icke skall äventyras, en fortsatt deflation endast kan drivas till en viss gräns. Var denna gräns ligger, kan icke på förhand angivas, men att den finnes, och att den i ett land som Sverige med dess fast organiserade näringsliv och starkt utvecklade sociala livssyn relativt snabbt skall uppnås, därom kan intet tvivel råda.

Vidare måste en fortsatt deflationspolitik jämväl ur statsfinansiell synpunkt antagas komma att medföra mindre gynnsamma verkningar. På grund av den inverkan, som deflationen utövar på näringslivet torde det få anses som säkert, att statsinkomsterna komma att minskas. Skatteförmågan sjunker, intäkterna av de affärsdrivande verken reduceras och jämväl tullinkomster och acciser torde komma att bli mindre givande. Å andra sidan synes det knappast vara att förvänta, att statsutgifterna kunna nedbringas, i den mån inkomsterna minskas. Utgifter för räntor och amorteringar bli oförändrade och komma därigenom att i budgeten verka mera tryckande. En reduktion av utgifterna för avlöningar till i statens verk och inrättningar anställda kan endast försiggå relativt långsamt. Dessutom göra rubbningarna i näringslivet det av sociala skäl nödvändigt, att staten under olika former måste träda emellan för lindrande av den därigenom uppkomna arbetslösheten. Under sådana förhållanden torde det därför vara att befara att, för den händelse icke staten genom ökad upplåning skall täcka bristen i budgeten med därav följande risk för ny inflation, en mer eller mindre betydande begränsning i den statliga verksamheten på många områden måste vidtagas.

Deflationens
stats-
finansiella
verkningar.

Härmed äro emellertid icke de synpunkter uttömda, vartill hänsyn måste tagas, då det gäller att bedöma, huru långt en successiv deflation bör drivas. Genom den tidigare inflationen har oförskyld vinst tillfallit vissa samhällsmedlemmar och samhällsgrupper på andras bekostnad. Lönestegringarna ha i allmänhet icke hållit jämna steg med prisnivåns all-

Inflationens
och defla-
tionens för-
mogenhets-
rättsliga
innehåll.

männa höjning, varigenom många företagare under den pågående inflationen gynnats, medan löntagarna blivit lidande. Innehavare av fordringar och förmögenhetsanspråk i fasta kronbelopp, såsom ägare av obligationer, inteckningar, försäkringar och livräntor, innehavare av bankdepositioner och sparbanksböcker m. fl., hava fått den reala avkastningen av sin förmögenhet liksom förmögenheten i och för sig väsentligt reducerad. Producenter och mellanhänder, som ingått fasta leveranskontrakt på längre tid, hava i många fall utan eget förvållande tillfogats betydande förluster. De ödesdigra och orättfärdiga förhållanden, som ett sänkande av penningvärdet skapar, torde ännu vara i allt för starkt minne för att här ytterligare behöva belysas.

Den enda praktiskt genomförbara utvägen för gottgörande av de orättvisor, inflationen förorsakat, kan endast vinnas genom en allmän prissänkning. En dylik prissänkning måste likväl, fast i omvänd ordning, framkalla en ny omvälvning av alla de förmögenhetsförhållanden och förmögenhetsrättsliga avtal, som ingåtts vid en högre prisnivå än den senare gällande. Vid en fortsatt prissänkning komma härigenom oupphörligen nya orättvisor att skapas. Alla penningfordringar, som tillkommit vid en högre prisnivå, komma att till sina belopp bli oförändrade, varigenom många företag och många innehavare av jord eller annan fastighet, få sin skuldbörda oförskyllt förökad och kunna hotas av mer eller mindre fullständig ruin, i synnerhet om företagets eller egendomens avkastning även minskas genom relativt ökade driftkostnader. Av samma anledning komma många bland den nu uppväxande ungdom, som måst göra sin utbildning på skuld, att drabbas av deflationens ogynnsamma verkningar och detsamma gäller jämväl många, som mer eller mindre äro hänvisade till att anlita kredit för påbörjande av egen verksamhet. I följd av värdeminskningen särskilt av aktier och borgensförbindelser, vilka innehavas eller ligga som hypotek i kreditinrättningar, kan kreditväsendet utsättas för rubbningar. För sådana spekulanter, som tidigare berett sig oberättigad vinning genom inflationen, öppnas genom deflationen nya tillfällen att skapa sig nya oberättigade rikedomar. Därtill kan det icke alldeles bortses därifrån, att de, som i följd av inflationen blivit gynnade, genom krigskonjunkturbeskattningen fått avstå en del av sin vinst eller i många fall och på många sätt förlorat densamma genom det redan inträffade priset. Att under dylika förhållanden angiva ett visst penningvärde, som av det allmänna rättsmedvetandet kan godtagas och erkännas såsom billigt och rimligt torde därför vara uteslutet. Ju längre tiden lider, innan ett nytt penningvärde kan fastställas, med desto större

berättigande kan det hävdas, att det i tiden närmare liggande penningvärdet måste tillerkännas större betydelse än ett mera avlägset. Då, såsom utskottet tidigare framhållit, tidpunkten för övergång till guldmyntfot för närvarande icke kan fastställas, kan utskottet under sådana förhållanden för sin del icke finna, att de förmögenhetsrättsliga synpunkterna kunna giva någon ledning för penningvärdets framtida bestämmande.

I enlighet med 1920 års finanssakkunnigas ståndpunkt kan det visserligen av författningsrättsliga skäl vara berättigat att kräva en höjning av kronans värde i förhållande till guld till den i lagen om rikets mynt fastställda pariteten. Men en dylik fixering av kronans värde måste likväl ur förmögenhetsrättsliga synpunkter alltid innebära en viss grad av godtycklighet.

Med hänsyn till de begränsade medel, som stå till buds för vinnande av detta mål, och med beaktande därav, att det är ovisst icke blott till vilken tid guldinlösningen kan upptagas utan även i vilken utsträckning samhället kan uthärda de med en allmän och successiv prissänkning förenade ekonomiska och sociala verkningarna, är det under nuvarande omständigheter omöjligt och icke ens önskvärt att fastställa ett på förhand fixerat värdeförhållande mellan den svenska kronan och guld.

Då varje allmän prishöjning liksom varje allmän prissänkning sålunda innebär de allvarigaste faror för såväl näringslivet som samhället i gemen, måste det vara ett mål av största betydelse för varje förnuftig valutapolitik, att penningvärdet ju förr dess hellre stabiliseras. För all allmän och enskild hushållning utgör ett fast penningvärde en fundamental betingelse och därförutan är varje ekonomisk planläggning, om densamma skall vila på fasta grunder, omöjlig. Det är därjämte av vikt att erinra därom, att det för upprätthållande av näringslivets och samhällets regelmässiga funktioner är betydelselöst vid vilken prisnivå penningvärdet stabiliseras, enär vid en fast prisnivå den svenska kronan erhåller en fast värderelation till valutor i länder med liknande prisnivå och genom självverksam reglering av växelkurserna avbalanseras gentemot alla fria valutor. För den händelse inga störande inflytelser av tillfällig art mellankomma, är det sålunda att förvänta, att växelkurserna mellan Sverige och utlandet inställa sig efter den i vårt land och i utlandet förefintliga prisnivån med de jämkningar, som äro betingade av fraktkostnader och andra liknande omständigheter. Sannolikt är att många pris ytterligare måste sänkas och att andra måste

Nödvändigheten av prisnivåns stabilisering.

höjas, innan en stabilisering kan uppnås. Men enligt utskottets mening får detta förhållande icke bortskymma, *att det är av yttersta vikt att, så långt till buds stående, beprövide medel medgiva, våra strävanden inriktas därpå, att det snarast möjligt i den mån så låter sig göra åter skapas ett fast penningvärde.*

Arbetsamhet
och sparsam-
het.

Såsom tidigare från många håll blivit klarlagt och utsagt, äro arbetsamhet och sparsamhet de viktigaste medlen för att återgiva det ekonomiska och sociala livet dess sundhet och styrka. I denna riktning hava 1920 års finanssakkunniga uttalat sig och i samma anda gå Brysselkonferensens resolutioner. Med hänsyn till statens utomordentliga lånebehov under närmaste år hava jämväl 1920 års statsrevisorer framhållit den ofrånkomliga nödvändigheten att mycket starkt begränsa statsanslagen.

Endast genom arbete och sparsamhet, kan även enligt utskottets mening en väg finnas ut ur de svårigheter, varmed samhället för närvarande har att kämpa. Några andra medel att häva den nuvarande kapitalbristen finnas icke, *och i medvetande härom måste stat och kommun likaväl som de enskilda samhällsmedlemmarna medverka vid det ekonomiska återställelsearbetet.*

De affärs-
drivande ver-
kens taxe-
politik.

I syfte att främja produktionens upprätthållande bör det enligt utskottets mening tagas under allvarligt överbäggande, huruvida riksdagens på sin tid meddelade direktiv för de affärsdrivande verkens räntabilitet och taxepolitik även under nuvarande förhållanden oförändrat bör vidhållas.

Med den betydelse och ställning, som statens järnvägar intager i det svenska näringslivet, och med kännedom om den allmänt vitsordade, hämmande inverkan, som de nuvarande höga fraktsatserna utöva på varuomsättningen och därmed på produktionen, synes de på goda grunder kunna ifrågasättas, huruvida den förlust, som eventuellt skulle uppstå genom en sänkning av fraktsatserna, särskilt för vagnslastgoods, icke mer än väl för samhället i gemen uppväges av den vinst, vartill fraktnedsättningen genom ökad varuomsättning och produktion måste giva upphov. Särskilt under nuvarande förhållanden kan det näppeligen vara med landets gemensamma intresse överensstämmande, att produktiva företag på grund av omöjligheten att bära de höga frakterna nedläggas driften och avskeda sina arbetare, samtidigt med att staten anordnar mer eller mindre improduktiva nödhjälpsarbeten för

arbetslösa. Enligt vad utskottet erfarit lära också undersökningar om åtgärder i här föreslagen riktning vara igångsatta.

Utan att för egen del vilja framställa förslag i hithörande ärenden, vill utskottet härmed endast hava fäst uppmärksamheten på dessa förhållanden.

Såsom ett medel att upprätthålla produktionen har även blivit ifrågasatt, att riksbankens diskonto borde sänkas. De faktorer, vartill hänsyn vid avgörande av diskontopolitiska frågor i varje särskilt fall måste tagas, äro emellertid av den art, att det bör anförtras enbart åt fullmäktige i riksbanken att därom fatta beslut. Vid sådant förhållande har utskottet icke ansett sig kunna eller böra giva några direktiv i denna fråga.

Diskonto-
politiska
åtgärder.

På grund av valutafrågans natur och innebörd har utskottet ej ansett påkallat att i detta sammanhang göra något uttalande rörande sådana import- och prisreglerande åtgärder, som för närvarande äro föremål för prövning hos tull- och traktatkommittén, trustsakkunniga och mellanhandssakkunniga.

Med sammanfattande av ovan framhållna synpunkter, anser sig utskottet som ett allmänt mål för valutapolitiken för den närmaste framtiden böra angiva följande riktlinjer, nämligen

Samman-
fattning.

att, med förhindrande av en ytterligare prisstegring, en stabilisering av penningvärdet såvitt möjligt bör eftersträvas i den mån säkra och till buds stående medel det medgiva, samt

att genom samarbete med andra länder, när tiden därtill är inne, sådana åtgärder böra vidtagas, som kunna vara ägnade att för Sveriges del befordra en snabbare återgång till en effektiv guldmyntfot.

Under återopande av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

a) att riksdagen må medgiva, att riksbanken må för tiden från och med den 1 maj till och med den 30 september 1921 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill giva anledning, före ut-

gången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar, samt

b) att förenämnda motion I: 185 icke må till någon vidare åtgärd föranleda.

Stockholm den 19 april 1921.

På bankoutskottets vägnar:

EMIL KRISTENSSON.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

av första kammaren: herrar *Gustafsson, Öhngren, Vindahl, Johansson* i Friggeråker, *Wigforss, Östberg, Walles* och *Malmberg* samt

av andra kammaren: herrar *Kristensson, Jansson* i Kungsör, *Borg, Sommelius, Ryberg, Wikström, Nylander* och *Kloo*.

Reservation:

av herr *Wigforss*, som anført följande:

Utskottets riktlinjer för vår framtida valutapolitik äro så tillvida märkliga, som de ganska otvetydigt taga sikte på möjligheten av en kommande myntrealisation. Visserligen uttalas den uppfattningen, att en återgång till guldmyntfot bör ske, så snart detta låter sig göra. Men dels skjuter utskottet undan denna återgång till en alldeles obestämmd framtid, dels ock framför allt ställer sig utskottet på intet sätt avvisande mot tanken, att vid en dylik återgång riksbankens sedlar skulle komma att inlösas med lägre guldmängder än de lagstadgade. Hela motiveringen med dess kritik av *alla* åtgärder, som föreslagits till höjande av vårt penningvärde, och dess framhävande av de argument,

som tala för den *nuvarande* prisnivåns stabilisering, måste fattas som ett indirekt förord för en politik, som antingen direkt förbereder en myntrealisation eller i alla händelser betraktar denna såsom den mindre av de föreliggande riskerna.

Utskottet ställer sig nämligen flerstädes på den ståndpunkten, att faran av en återgång till guldmyntfot under den närmaste framtiden huvudsakligen ligger däri, att en sannolik stegring av guldets värde då skulle tvinga oss att vara med om en ytterligare sänkning av prisnivån. Man förutsätter sålunda en höjning av guldets värde, men vill samtidigt inrikta vår strävan på att med till buds stående medel bevara den nu uppnådda prisnivån. Detta måste betyda en ständigt fortgående försämring av våra sedlars värde gentemot guld, och det blir under sådana förhållanden uppenbarligen allt mera osannolikt, att en inlösning till det gamla guldvärdet någonsin skall komma till stånd.

Nu är det lika uppenbart, att ingen av de vägar man i detta fall har möjlighet att gå, är utan sina stora vanskligheter. Och i utskottets motivering finner man på olika ställen utläggningar av de onda ting, mellan vilka man har att välja, om också med ett alldeles övervägande framhävande av de svårigheter, som skulle följa med en höjning av den svenska kronans värde. Avsikten är inte att i denna reservation ta upp till behandling alla de motsatta skäl, som i denna diskussion ha anförts eller kunna anföras. Om den enskildes avgörande går i ena eller andra riktningen, torde till sist i hög grad vara beroende på faktorer, som undandraga sig objektivt bedömande. Men det har synts vara av vikt, dels att det ställningstagande till vår framtida penningpolitik, vartill riksdagen blivit uppfordrad, icke äger rum utan att det klargöres, vart de föreslagna vägarna med all sannolikhet måste leda, dels att tillfälle beredes dem att ge sin mening tillkänna, som på allvar önska en återgång snarast möjligt till guldmyntfot, och som inte äro färdiga att släppa strävandet efter en sedelinlösning till det gamla guldvärdet.

För att ge uttryck åt dessa syften borde utskottets utlåtande haft följande lydelse:

Utskottet anser, att en återgång till guldmyntfot bör ske, så snart omständigheterna medgiva, och att vår penningpolitik under tiden bör handhavas så, att en inlösning av sedlarna kan komma att äga rum till det lagstadgade guldvärdet. Rörande tiden när sedelinlösningen skall återupptagas, synas inga bindande beslut i detta ögonblick böra fattas, och utskottet anser det icke heller lämpligt att söka ge riksbanken detaljerade anvisningar om de medel, som kunna komma till användning för

vinnande av det uppställda syftet. Men utskottet vill framhålla det angelägna däri, att den extra sedelutgivningsrätten på 125 miljoner icke tages i anspråk längre än som oundgängligen kräves, och anser att det vore önskvärt, om denna rätt redan från och med nästa riksdag icke vidare behövde förnyas eller åtminstone icke i hela sin omfattning förnyas. Uppmärksamheten torde också böra fästas vid dollarkursens utveckling. Om den ganska jämna nedgången i dollarkursen skulle fortsätta, tills det gamla parivärdet blivit uppnått, och om grundad anledning icke skulle förefinnas att betrakta denna utveckling som tillfällig, synes frågan på allvar böra övervägas, om icke tiden för sedelinlösningens återupptagande kunde anses vara inne. Om samverkan i detta fall skulle visa sig möjlig med sådana länder, vilkas ställning till guldmyntfoten är någorlunda jämförlig med vår, vore detta tydligen önskvärt.

Utan att sålunda i detalj vilja lämna anvisningar om de medel, som böra komma till användning, och därmed binda riksbanksledningens handlingsfrihet anser sig utskottet i anslutning till 1920 års finanssakkunnigas program såsom allmänna riktlinjer för vår valutapolitik under den närmaste framtiden böra angiva följande, nämligen

att vår valutas värde i förhållande till guld icke försämrats, utan istället en återgång till guldmyntfot och sedelinlösningens återupptagande enligt gällande grunder förberedes, samt

att för vinnande om möjligt av snabbare och säkrare resultat samarbete sökes med andra länder, vilkas ställning till guldmyntfoten är jämförlig med vår.

Under hänvisning till ovan utvecklade synpunkter får utskottet hemställa,

att riksdagen må medgiva, att riksbanken må för tiden från och med den 1 maj till och med den 30 september 1921 vara fritagen från skyldigheten att vid anfordran inlösa av banken utgivna sedlar med guld efter deras lydelse, med rätt dock för riksbanken att, om förhållandena därtill giva anledning, före utgången av nämnda tid återupptaga inlösningen av bankens sedlar.»